

Tekenen in de Tijd 75

27 december 2020-2 januari 2021

Kerstmis markeert nieuw begin. Hoezeer wij dit ook nodig hebben, we keren steeds terug naar het oude. Toch leven wij van de vrijheid van een steeds nieuwe geboorte. Met paus Franciscus wendt Erik Borgman zich tot filosoof Hannah Arendt om dit opnieuw te ontdekken.

Vorige week stond een nieuwe Theoloog des Vaderlands op. Minister Ferd Grapperhaus verkondigde op 21 december in het *Nederlands Dagblad* dat wie fysiek een kerkdienst bezoekt, dat voor God moet verantwoorden. Hij bedoelde dat het niet te verantwoorden is. Het is wat hem betreft onverteerbaar dat gelovigen iets doen wat anderen niet kunnen. Dat samenkomen gelovig een andere dan seculiere betekenis heeft, telt daarbij niet mee.

Nu hebben wij ook in het Huis van Dominicus volgens de wens van de staatssecretaris besloten alle vieringen te streamen en ze niet open te stellen voor anderen dan degenen die er direct bij betrokken zijn. Behalve dan de viering op kerstochtend. Ik was niet aanwezig bij deze viering – ik was de voorganger in de livestream-viering met kerstnacht – maar van die afwezigheid had ik spijt toen staatssecretaris Ank Bijleveld onder vuur kwam te liggen. Zij was op kerstavond fysiek aanwezig geweest bij een kerkelijke viering. Zij had geen wet of regel overtreden en er waren minder dan dertig mensen aanwezig, maar de minister had een voorbeeldfunctie, vonden diverse commentatoren. Even had ik graag willen kunnen zeggen dat ik ook bij een fysieke kerkdienst aanwezig was geweest en dat ik ervan overtuigd was dat God dat niet tegen mij zou houden. Ik realiseerde mij snel dat dit op mijn leeftijd ongepaste kwajongensbranie was.

Als we het evangelie mogen geloven – en dat denken we toch te mogen! – gaat het bij Gods laatste oordeel niet om gehoorzaamheid aan wetgeving. Onze barmhartigheid tegenover degenen die Jezus ‘de minsten van de mijnen’ noemt, is het criterium (Matteüs 25,31-46). Dat maakt de coronamaatregelen van de regering niet onbelangrijk: oude en kwetsbare mensen beschermen tegen een ernstige ziekte staat weliswaar niet in het rijtje van de zogenoemde werken van barmhartigheid, maar ligt wel in de geest ervan. Het bezoeken van zieken en gevangenen staat echter wel in het rijtje en ‘de bedroefden troosten’ behoort tot de zogenoemde geestelijke werken van barmhartigheid. Het is onze gelovige taak deze en nog flink wat andere opdrachten op verantwoordelijke wijze te combineren.

De vrijheid van godsdienst biedt aan deze gelovige verantwoordelijkheid ruimte en zorgt ervoor dat niet de burgerlijke overheid of de publieke opinie kan bepalen dat slechts een van deze opdrachten ertoe doet. Wij hebben in het Huis van Dominicus deze ruimte gebruikt om maaltijden bij mensen thuis te bezorgen, vieringen op kerstavond, in de kerstnacht en op eerste kerstdag te streamen, *en* op eerste kerstdag dertig mensen tot de viering toe te laten. Zo wilden wij hartelijkheid en voorzichtigheid combineren. Of we de juist combinatie gevonden hebben, daarover komt het oordeel alleen aan God toe.

Dat het elkaar de maat nemen mij zo raakte, hangt samen met wat ik hoor in de kerstboodschap. God toont zich onherroepelijk solidair met ons en onze conditie, dat is het eerste. Maar als tweede is hier onlosmakelijk mee verbonden: hierdoor is altijd nieuw begin mogelijk. Om dit duidelijk te maken, citeerde paus Franciscus in zijn

[toespraak](#) aan de leden van de curie de Amerikaans-Joodse filosofe Hannah Arendt (1906-1976), die in 1958 schreef:

Het wonder dat de wereld, de sfeer van het menselijk handelen, redt van zijn normale, 'natuurlijke' ondergang, is uiteindelijk het gegeven van de nataliteit ... Dit geloof in en deze hoop voor de wereld vond misschien wel zijn meest glorieuze en beknopte uitdrukking in de weinige woorden waarmee de evangelies hun 'blijde boodschap' verkondigden: 'Een kind is ons geboren'.

Wat Arendt 'nataliteit' noemt, 'geboortigheid', staat tegenover de gerichtheid op de dood. College-filosoof Martin Heidegger had het menselijk bestaan aangeduid als 'zijn gericht op de dood', *Sein zum Tode*, maar voor Arendt was het: 'zijn voorkomend uit nieuwe geboorte', uit telkens weer nieuw begin.

De paus spoort aan om op het nieuwe dat God met kerstmis als mogelijkheid aanbiedt in te gaan en zich erdoor te laten veranderen. Dit is het tegenovergestelde van elkaar de maat nemen. Het is elkaar de ruimte bieden het goede te doen door elkaar het goede te gunnen. Wat dit betreft is de wensboom in het portaal van de kerk een mooi tegenbeeld van de zo vaak fruikende geslotenheid van de conversaties op de sociale media. De boom hangt boordevol gulle goede wensen. Van het beeld van onszelf dat op zo'n moment naar voren komt, zouden wij ons volgens paus Franciscus actief in dienst moeten stellen, door onze bereidheid ook zelf steeds weer opnieuw te beginnen met bouwen aan verbondenheid, met de goddelijke liefde als centrum.

De hiervoor noodzakelijke weigering cynisch te worden moeten we steeds weer bij elkaar wekken. Daarom is samenzijn essentieel voor het gelovige bestaan. Dat kan een andere vorm krijgen dan fysiek samenkomen. In de eucharistieviering op de Duitse ZDF, waarnaar ik op de zondag van het feest van de Heilige Familie keek, werden de voorbeden gedaan door mensen die thuis meevierden, terwijl er in de kerk alleen een voorganger, een koortje en mensen van de televisie aanwezig waren. Er werd dankbaarheid verwoord voor de beschutting, de geborgenheid en de vertrouwde die een familie kan geven, maar er werd niet verzwegen dat het familieleven ook bedreigend, gewelddadig en vervreemdend kan zijn. Daar moeten wij ons met Gods hulp steeds opnieuw tegen keren.

De apostel Paulus schrijft in zijn brief aan de christenen van Kolosse (3,9-14):

Bekleed u, als Gods heilige en geliefde uitverkorenen, met tedere ontferming, goedheid, nederigheid, zachtheid en geduld. Verdraag elkaar en vergeef elkaar als de een tegen de ander een grief heeft. [...] Voeg bij dit alles de liefde, die de band van de volmaaktheid is.

Het is het beeld van een gemeenschap als niet zozeer een harmonisch, maar als een zich steeds weer naar de harmonie toe bewegend huishouden. Dat daarvan iets waar mag worden, het komende jaar. – Zalig nieuwjaar alvast.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de Programmaraad van het Huis van Dominicus